

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра обліку і аудиту

Гулювата Анжеліка Сергіївна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ
ПІДПРИЄМСТВА

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
за освітньо-професійною програмою «Облік і оподаткування»

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доц. Белінська С.М.

Рецензент:
канд. екон. наук, доцент Міцкевич Н.В.

Миколаїв 2020

Магістерська робота є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі обліку і аудиту Чорноморського національного університету імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України.

Керівник роботи:

Кандидат економічних наук, доцент

Белінська Світлана Михайлівна

Чорноморського національного університету
імені Петра Могили

Рецензент:

Кандидат економічних наук, доцент

Міцкевич Неоніла Василівна

Чорноморського національного університету
імені Петра Могили

Захист відбудеться 25 лютого 2020 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні екзаменаційної комісії у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, аудиторія 10-314.

З магістерською роботою можна ознайомитися у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Фінансовий стан підприємства, в сучасних умовах господарювання, значною мірою залежить від наявності та ефективності обліку дебіторською заборгованістю. У процесі фінансово-господарської діяльності кожне підприємство вступає в певні економічні взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, в результаті цього відбуваються господарські операції, суттєвою складовою яких, з погляду фінансової стабільності підприємства, є дебіторська заборгованість. Для вітчизняних підприємств усе більшої актуальності набуває проблематика організації ефективної системи обліку дебіторської заборгованості, саме тому питання обліку дебіторської заборгованості є досить актуальним.

У вирішення проблемних питань обліку дебіторської заборгованості підприємства зробили суттєвий внесок такі учені-економісти, як: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С.Л. Береза, О.О. Василик, С.Ф. Голов, Р. Грабова, Г.М. Давидов, В.М. Костюченко, Н.М. Малюга, В.Ф. Палій, О.А. Петрик, В.С. Рудницький В.Я. Савченко та інші. Огляд наукової літератури дозволив зауважити, що питання, які пов'язані зі створенням систематизованої методики обліку дебіторської заборгованості, залишаються у дискусійній площині та потребують ретельного вивчення. Все це обумовило актуальність теми дослідження.

Гіпотеза дослідження. Зростання дебіторської заборгованості на підприємстві потребує проведення фінансового аналізу, пошуку нових методів мінімізації заборгованості, удосконалення облікової політики та інших заходів.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних і практичних аспектів обліку дебіторської заборгованості ПАТ «УКРТРАНСГАЗ».

Поставлена мета обумовила наступні завдання, що вирішуються у дипломній роботі:

- розкрити сутність поняття, оцінку та класифікацію дебіторської заборгованості;
- дослідити порядок відображення в обліку дебіторської заборгованості ;
- вивчити особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві;
- провести фінансовий аналіз дебіторської заборгованості на підприємстві;
- визначити напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві.

Об’єкт дослідження. Об’єктом дослідження є процес організаційно-методичного забезпечення обліку дебіторської заборгованості ПАТ «УКРТРАНСГАЗ».

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти обліку дебіторської заборгованості на підприємстві.

Методи дослідження. Під час проведення дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи. При розкритті теоретичних положень в роботі застосовувався діалектичний метод пізнання, який дав змогу вивчати економічні явища у розвитку й взаємозв’язку. При дослідженні методичних та практичних аспектів обліку застосовувалися індукція та дедукція, методи теоретичного узагальнення, групування і порівняння, методи економічного та фінансового аналізу.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою виступають законодавчі та нормативно-правові акти національного та міжнародного рівня, що регламентують облік дебіторської заборгованості, монографії та наукові статті, підручники вітчизняних та закордонних авторів, матеріали наукових конференцій, статистичні дані, ресурси мережі Інтернет, а також статутні та організаційно-розпорядчі матеріали, первинні документи, облікові реєстри та фінансова звітність ПАТ «УКРТРАНСГАЗ».

Практичне значення одержаних результатів. Впровадження результатів дослідження в практичну діяльність підприємства дасть змогу підвищити достовірність інформації, прозорість дій менеджерів та посилити контроль з боку власника за достовірністю та об'єктивністю інформації про діяльність підприємства в цілому та управлінського персоналу зокрема.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається з таких структурних елементів: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Кваліфікаційна робота включає 17 таблиць, 2 рисунки, 67 найменувань у списку використаних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

Перший розділ «Теоретико-методичні засади організаційно-методичного забезпечення обліку дебіторської заборгованості підприємства» присвячено аналізу існуючих підходів до сутності дебіторської заборгованості, визначенню її видів та класифікації, питанням організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві, методиці списання безнадійних боргів та особливості встановлення цільових показників дебіторської заборгованості на підприємстві.

У процесі здійснення своєї підприємницької діяльності суб'єкти господарювання взаємодіють з іншими підприємствами, а також з організаціями, які поставляють матеріальні цінності, обладнання, інші активи, зокрема виробничі запаси, надають послуги, виконують роботи, необхідні для забезпечення діяльності підприємства. На кожному етапі економічного та політичного розвитку в Україні та світі відбувалися істотні зміни у трактуванні поняття «дебіторська заборгованість». Закордонні та вітчизняні вчені визначають термін «дебіторська заборгованість» по різному. Аналіз існуючих підходів до сутності дебіторської заборгованості в науковому середовищі представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення дебіторської заборгованості в різних джерелах

Джерело	Тлумачення поняття «дебіторська заборгованість»
1	2
1. П(с)БО 10 п.4 «Дебіторська заборгованість»	Сума заборгованості дебіторів на певну дату.
2. П(с)БО 13 п.4 «Фінансові інструменти»	Сума, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для перепродажу.
3. МСБО 39 п.9 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»	Це похідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку.

Продовження табл. 1

4. Матицина Н.О.	Розмір неспроможності суб`єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку оплати їх.
5. Білик М.Д.	Це матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства.
6. Гуня В.О.	Одна з найважливіших складових кредитної діяльності підприємства, як один з елементів для розрахунку показників її результативності.
7. Іванов Є.О.	Це боргові права до покупців.
8. Хрущ Н., Білик І.	Це фінансовий актив, який є контрактивним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства визнається як актив, коли підприємство стає стороною контракту і, внаслідок цього, має юридичне право отримувати грошові кошти.
9. Войнаренко М.П.	Це сума боргів юридичних та фізичних осіб, що виникли внаслідок минулих подій і зафіксовані на певну дату.
10. Іванілов О.С., Смачило В.В., Дубровська Є.В.	Це складова оборотного капіталу, яка передбачає певні вимоги до юридичних чи фізичних осіб щодо оплати товарів, робіт, продукції.
11. Економічна енциклопедія	Це сума боргів, котрі належать підприємству, від юридичних або фізичних осіб у результаті господарських взаємин із ними.
12. Лищенко О.Г.	Дебіторська заборгованість - це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства.
13. Кірейцев Г.Г.	Дебіторська заборгованість - це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.
14. Белозерцев В.	Дебіторська заборгованість - грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому, а в поточний момент відображений у балансі підприємства як актив.
15. Момот Т.	Дебіторська заборгованість - безвідсоткова позика контрагентам.

Більшість наведених визначень є неповними, не розкривають сутність «дебіторської заборгованості» або розглядають тільки одну з її сторін.

Узагальнюючи вищезгадані визначення, можна сказати, що «дебіторська заборгованість» – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Вона обов'язково повинна мати документальне підтвердження.

В умовах ринкових відносин управління дебіторською заборгованістю є основною умовою безперервного розвитку будь-якого суб'єкта

господарювання. Тому підприємствам, з метою підтримки необхідного рівня платоспроможності та ліквідності необхідно здійснювати постійний контроль за формуванням, рухом та стягненням дебіторської заборгованості, аналізувати їх значення за попередні періоди, проводити порівняльний аналіз їх кількісного та якісного складу та визначити основні принципи кредитної політики по відношенню до покупців.

Дебіторська заборгованість на вітчизняних підприємствах підприємства відображається на рахунках обліку за порядком, визначеним вимогами П(С)БО та МСФЗ, Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

При застосуванні журнальної форми рахівництва узагальнення інформації про розрахунки с постачальниками і підрядниками здійснюється у журналі-ордері 3 і відомостях аналітичного обліку до журналу. Записи у відомості здійснюються на протязі місяця по мірі признання зобов'язань за матеріальні цінності, нематеріальні активи, роботи, послуги та проведення розрахунків на підставі отриманих первинних документів.

Формування обліку безнадійної та сумнівної заборгованості має свою специфіку. Витрати за безнадійною заборгованістю повинні визнаватися при віднесенні її до сумнівної на дату створення резерву сумнівних боргів. А якщо він не створювався, то заборгованість списується на витрати в момент визнання її безнадійною, як така, що не відповідає критеріям визнання активом згідно пп. 5, 11 П(С)БО 10.

Порядок відображення безнадійної заборгованості відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку наведено у табл. 2

Порядок відображення безнадійної заборгованості за П(С)БО

Вид заборгованості	Облік у продавця	Облік у покупця
01	02	03
За відвантаженими товарами, роботами, послугами	На суму заборгованості (включаючи ПДВ) збільшуються інші витрати. Відображені при реалізації доходи та витрати (у частині собівартості) не сторнуються. Податкові зобов'язання з ПДВ не коригуються.	На суму заборгованості (включаючи ПДВ) збільшуються інші доходи. Раніше відображені витрати за придбаними товарами, роботами, послугами сторнуються. Відображений при отриманні товарів, робіт, послуг податковий кредит з ПДВ сторнується
За виданими авансами	На суму заборгованості (включаючи ПДВ) збільшуються інші доходи. Відображені при отриманні авансу податкові зобов'язання з ПДВ сторнуються	На суму заборгованості (включаючи ПДВ) збільшуються інші витрати. Відображений при перерахуванні авансу податковий кредит з ПДВ сторнується

Безнадійною дебіторською заборгованістю у бухобліку вважається поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість в її неповерненні боржником або за якою минув строк позовної давності (п. 4 П(С)БО 10). При цьому поточна дебіторська заборгованість - це заборгованість, яка виникла в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу (п. 4 П(С)БО 10). ПК містить конкретні критерії визначення безнадійної заборгованості.

ПК містить конкретні критерії визначення безнадійної заборгованості. Так, згідно з пп. 14.1.11 ПК для цілей оподаткування безнадійною вважається, зокрема, заборгованість.

Рекомендуємо платникам податку на прибуток при списанні з балансу безнадійної заборгованості, щоб уникнути спору з контролюючими органами:

- зважати на критерії безнадійності, визначені ПК. У такому разі наслідки списання заборгованості будуть однаковими в бухгалтерському, і податковому обліку;

- в особливо заплутаних випадках отримувати індивідуальну податкову консультацію і діяти відповідно до неї.

Отримання прибутку є необхідною, але недостатньою умовою припливу грошей на підприємство. У період кризи для підприємства важливіше генерувати гроші, причому будь-яким шляхом і бажано швидко.

Загальне правило роботи із заборгованостями говорить: треба стимулювати контрагентів закривати дебіторську заборгованість швидше, ніж самім погашати кредиторську заборгованість перед контрагентами. Слід пам'ятати та враховувати, що на практиці це не тільки питання договірних відносин із контрагентом, але й питання якості роботи співробітників відділів продажів і закупівель, до відома яких повинна бути доведена політика компанії щодо роботи із заборгованостями. Але така тактика спрацює, якщо менеджерам поставлені чіткі ключові показники ефективності, прив'язані до затверджених цільових показників заборгованості за кожним клієнтом.

У **другому розділі** «Організація обліку дебіторської заборгованості на ПАТ «УКРТРАНСГАЗ»» висвітлено особливості фінансово-господарської діяльності та організації первинного, синтетичного, аналітичного обліку та аналізу дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві.

Бухгалтерський облік товариства ведеться за журнальною формою обліку у відповідності до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, інших нормативних актів, що регламентують ведення бухгалтерського обліку в Україні. Дані за бухгалтерськими рахунками зіставні із бухгалтерськими регістрами і фінансовою звітністю та підтверджуються первинними документами.

Згідно наказу «Про облікову політику» бухгалтерський облік на підприємстві ведеться автоматизовано за допомогою прикладної програми «1С: Бухгалтерія 8.2», на основі плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Діяльність товариства фінансується за рахунок власних та залучених коштів. Обрана політика фінансування діяльності базується на власних коштах, розвитку інвестування, кредитування та є суттєвими факторами, що визначають основні джерела фінансування діяльності господарчого суб'єкта. Робочий капітал достатній і відповідає поточним потребам підприємства, можливі шляхи покращення ліквідності через збільшення обсягів реалізації, відмови від зайвих витрат, зміни цінової політики.

Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості підприємством застосовується рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи».

Дебіторська заборгованість визнається як фінансові активи (за винятком дебіторської заборгованості, за якою очікується отримання грошових коштів або фінансових інструментів, за розрахунками з операційної оренди та за розрахунками з бюджетом) та первісно оцінюється за справедливою вартістю плюс відповідні витрати на проведення операції. Після первісного визнання дебіторська заборгованість оцінюється за амортизованою собівартістю, із застосуванням методу ефективного відсотка (відповідно до облікової політики ПАТ «УКРТРАНСГАЗ»).

Після первісного признання товариство оцінює їх за амортизаційною собівартістю, застосовуючи метод ефективного відсотка.

Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення та погашення.

Облік поточної дебіторської заборгованості ПАТ «УКРТРАНСГАЗ» ведеться на рахунках 34 «Короткострокові векселі одержані», 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Бухгалтерські записи з обліку поточної дебіторської заборгованості за продукцію наведено в табл. 3.

Типові проведення обліку поточної дебіторської заборгованості

№ з/п	Зміст операції	Проводка		Сума, грн.
		Д-т	К-т	
01	02	03	04	05
Розрахунки з покупцями та замовниками				
1	Відображено продаж товарів, робіт, наданих послуг	36	70	12 000
2	Одночасно на суму ПДВ	70	64	2000
3	Списано собівартість товарів, робіт, послуг	90	23, 28	7000
4	Погашено дебіторську заборгованість	31	36	12 000
Короткострокові векселі одержані				
5	Одержано простий вексель	34	36	12 000
6	Погашено вексель коштами	31	34	12 000

Взаємовідносини з постачальниками та покупцями здійснюються на договірній основі. Договір є підставою для здійснення операції постачання товару (матеріалів), продукції та розрахунків. Отримання та надання послуг підтверджується актами виконаних робіт.

Оплата здійснюються на підставі виставлених та отриманих рахунків. Для перерахування коштів постачальнику оформлюється платіжне доручення. Рух грошових коштів за розрахунками підтверджується виписками банку. Документами, на підставі яких здійснюються операції придбання та продажу є: товарно-транспортні накладні; витратні та прибуткові накладні; вантажні митні декларації. Отримання та надання послуг підтверджується актами виконаних робіт. Для підтвердження ПДВ необхідна наявність податкових накладних.

Серед усіх видів дебіторської заборгованості (дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги, строк сплати яких не настав або є протермінованим; за векселями отриманими; за розрахунками з бюджетом; з персоналом) найбільший обсяг припадає на заборгованість покупців за відвантаженою продукцією.

Усі складові дебіторської заборгованості мають різну ліквідність. Тому, визначаючи фінансовий стан підприємства, під час розрахунків слід детально

проаналізувати, хто винен гроші підприємству та чи є можливість повернути ці гроші найближчим часом. Найбільш ліквідною, як це не дивно, є стаття «Розрахунки з бюджетом», оскільки саме там обліковується податковий кредит. На цю суму автоматично зменшуються відповідні податкові зобов'язання підприємства, але ця стаття не враховується при обчисленні грошових надходжень підприємства. Векселі до отримання у звітах трапляються рідко, але теоретично вони мають більшу ліквідність, ніж активи, що відображаються у статті «Розрахунки за товари, роботи та послуги», оскільки вони можуть бути віддані під заставу чи передані в рахунок сплати зобов'язань. Однак на практиці ризик несплати за векселями вищий, ніж ризик несплати за іншими статтями дебіторської заборгованості.

Фактично дебіторську заборгованість можна розглядати як безпроцентну позику покупцям чи замовникам, у яку підприємство здійснює інвестування оборотного капіталу.

Аналіз дебіторської заборгованості передбачає перш за все контроль за оборотністю засобів у розрахунках. Крім того, оцінка реального стану розрахунків із дебіторами на підприємстві передбачає використання табличного та графічного способів оцінки дебіторської заборгованості, а також з допомогою абсолютних та відносних показників, що розглядаються в динаміці.

Проведено порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості за 2019 рік (табл. 4). Дані таблиці 4 показують, що у 2019 році на ПАТ «УКРТРАНСГАЗ» кредиторська заборгованість перевищує дебіторську заборгованість на 146 816 тис. грн., за рахунок перевищення заборгованості за розрахунками з одержаних авансів на 54 251 тис. грн., з бюджетом на 26 802 тис. грн., зі страхування на 9052 тис. грн., з оплати праці на 17 355 тис. грн. та через іншу поточну заборгованість на 148 816 тис. грн.

Перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською спостерігається лише по заборгованості контрагентів за товари, роботи, послуги на 109 622 тис. грн.

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості
на ПАТ «УКРТРАНСГАЗ» за 2019 рік, тис. грн.

Показники	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
01	02	03	04	05
Заборгованість за товари, роботи, послуги	6 015 847	11 031 703	5 015 856	-
Заборгованість за розрахунками:				
- за авансами	98 012	2 163 787	-	2 065 775
- з бюджетом	1 065 694	47 163	1 018 531	-
- з нарахованих доходів	-	-	-	-
- з позабюджетних платежів	-	-	-	-
- зі страхування	-	9 277	-	9 277
- з оплати праці	-	68 070	-	68 070
Інша поточна заборгованість	277 162	302 443	-	25 281
Разом	7 456 715	13 622 443	-	6 165 728

Виходячи з порівняльного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості можна рекомендувати керівництву підприємства звернути увагу на склад і структуру кредиторської заборгованості і виявити причини її зростання та заходи її зменшення.

Слід зазначити, що значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською свідчить про низьку платоспроможність підприємства, зменшення ліквідності поточних активів, і в цілому на погіршення фінансового стану підприємства. Тому виявляється доцільним провести аналіз ліквідності підприємства. У ринковій економіці існує ймовірність ліквідації підприємств унаслідок їх банкрутства, тому одним із найважливіших показників фінансового стану є ліквідність. Ліквідність, як поняття, означає безперешкодне перетворення майна на гроші. Ліквідним активом є також дебіторська заборгованість, за умовами погашення, тобто, оплати рахунків дебіторами у найближчому майбутньому.

У **третьому розділі** «Напрями удосконалення організаційно-методичного забезпечення обліку дебіторської заборгованості підприємства»

запропоновано систему дисконтування заборгованостей та поради по оптимізації управління дебіторською заборгованістю.

Починаючи з 29.10.19 р. підприємства повинні відображати в балансі за теперішньою вартістю як процентні, так і безпроцентні довгострокові заборгованості та зобов'язання.

Нововведення стосуються всіх підприємств, навіть якщо вони підпадають під категорію мікро- або малих підприємств - винятки для них нацстандартами не передбачені. І звичайно ж, не має значення, яку систему оподаткування застосовує платник податків.

Будь-які конкретні норми про це ні П(С)БО 0 ні П(С)БО 11 не містить. Як ми вже зазначали, у цих стандартах говориться про необхідність відображення за теперішньою вартістю довгострокових заборгованості та зобов'язань. Тобто дисконтування застосовується, коли теперішня вартість майбутніх грошових потоків суттєво відрізняється від їхньої номінальної вартості.

Є щонайменше дві ознаки, за якими можна впізнати заборгованості, що підлягають дисконтуванню.

Довгострокова заборгованість (зобов'язання) є фінансовим інструментом. Те, що фінінструменти підлягають дисконтуванню, впливає із правил їх обліку.

Так, згідно з п. 29 П(С)БО 13 фінансові інструменти (фінансові активи та зобов'язання) первісно оцінюються (визначаються) за справедливою вартістю. При цьому для ДЗ справедлива вартість дорівнює теперішній (дискотованій) вартості, що підлягає отриманню, для КЗ - теперішній (дискотованій) вартості, що підлягає оплаті (додаток до П(С)БО 19).

На кожному наступному після визнання дати балансу фінансові зобов'язання оцінюються за амортизованою вартістю (п. 31 П(С)БО 13). За аналогією таке саме правило можна застосувати й для фінансових активів (ДЗ).

Строк повернення заборгованості, закріплений у договорі, перевищує 12 місяців із дати балансу. Для зобов'язань такий строк повинен перевищувати операційний цикл або 12 місяців із дати балансу.

Прикладами дисконтовуваних заборгованостей є: довгострокові позики, у тому числі надані працівникам; довгострокові векселі отримані; довгострокова заборгованість за відвантажені товари (роботи, послуги) та ін.

Приклади дисконтовуваних зобов'язань: довгострокові кредити банків; довгострокові позики отримані, у тому числі від засновників; довгострокові векселі видані; довгострокові зобов'язання за облігаціями, довгострокова заборгованість за придбані товари (роботи, послуги) та ін.

На практиці зазвичай кредитор і боржник з об'єктивних причин обирають різні параметри для дисконтування.

У випадку визнання теперішньої вартості довгостроковою ДЗ/КЗ сума дисконту списується:

- кредитором - на витрати за субрахунком 952 «Інші фінансові витрати», а у міру амортизації дисконту - на доходи за субрахунком 733 «Інші доходи від фінансових операцій»;

- дебітором - на доходи в складі субрахунка 733, а у міру амортизації дисконту - на витрати в складі субрахунка 952.

Якщо з дати балансу до строку погашення довгострокової заборгованості залишиться менше 12 місяців, вона перейде до розряду поточної заборгованості й буде обліковуватися:

- ДЗ - на субрахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами»;

- КЗ - на рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями».

Згідно з п. 9 п(С)БО 6 облікова політика підприємства може змінюватися тільки в певних випадках. Одним із таких випадків є зміна вимог органу, який затверджує П(С)БО (тобто Мінфіну). Саме це в даному випадку й відбулося.

Тому нововведення можна вважати повноцінною зміною облікової політики та керуватися положеннями п. 11 і 12 П(С)БО 6. Тоді:

- облікова політика застосовується щодо подій та операцій із моменту їх виникнення;

- вплив зміни облікової політики на події та операції минулих періодів відображається у звітності шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року та повторного надання порівняльної інформації попередніх звітних періодів.

У результаті такого підходу суми старих ДЗ і КЗ, які є довгостроковими на дату виникнення, необхідно продисконтувати заднім числом. При цьому підприємствам, які мають такі заборгованості/зобов'язання, доведеться «повернутися» на дату балансу того кварталу, у якому відповідна заборгованість або зобов'язання виникли. Доходи та витрати, визнані в результаті дисконтування та подальшої амортизації дисконту за періоди до 01.01.19-р. (їх згорнуте сумарне значення), і становитимуть суму, на яку треба відкоригувати сальдо нерозподіленого прибутку на початок 2019 року.

Нововведення можна розглядати як зміну облікової політики, але керуватися при цьому ще й п. 13 П(С)БО 6. У ньому встановлено, що якщо на початок звітного року неможливо визначити достовірно суму коригування нерозподіленого прибутку, то облікова політика поширюється тільки на події та операції, які відбуваються після дати зміни облікової політики.

Можна вважати те, що відбувається, зміною облікових оцінок (зрештою, нові вимоги Мінфіну пропонують новий підхід до оцінки довгострокових заборгованостей/зобов'язань) або визнати, що неможливо розрізнити зміну облікової політики та зміну облікових оцінок, тому визначати та відображати зміну як зміну облікових оцінок.

Зазначимо, що незалежно від підходу (ретроспективного чи перспективного) підприємствам слід застосовувати нові норми до довгострокової заборгованості та зобов'язань, які виникли до 29.10.19 р. і є такими станом на 31 грудня 2019 року, а також до заборгованості та зобов'язань, що виникли після 29.10.19 р.

Для ефективного управління ДЗ потрібно розробити відповідне Положення, передбачивши в ньому: порядок проведення переддоговірної роботи для формування кредитної політики відносно контрагента; контроль за

ДЗ і порядок його здійснення; порядок дій і взаємодії відділу продажів, фінансового та юридичного відділів при настанні строків погашення ДЗ, а також під час її стягнення; правила та періодичність оцінки програшу і виграшу при діючій системі надання знижок і відстрочень платежу.

Як зазначалося дебіторська заборгованість є невід'ємною частиною торговельної діяльності будь-якого підприємства. Необґрунтовано велика сума дебіторської заборгованості покупців (замовників) знижує фінансову стабільність підприємства і збільшує ризик фінансових втрат. Водночас розумне використання комерційного кредиту (товарний кредит, продажі на умовах відстрочення платежу) позитивно позначається на зростанні продажів, збільшенні частки ринку та підвищує фінансову результативність підприємства.

Із необхідністю побудови ефективної системи управління дебіторської заборгованості зустрічаються підприємства, що обрали ліберальну кредитну політику, тобто ті, які відвантажують товари (надають послуги, виконують роботи) на умовах значного відстрочення платежу.

Така політика застосовується підприємствами, які працюють на конкурентних ринках і не мають істотну ринкову владу, тому змушені підвищувати конкурентоспроможність продукції за рахунок стимулюючого впливу на обсяг реалізації продукції системою знижок.

Зворотним боком такої політики є збитки від списання дебіторської заборгованості, витрати, пов'язані з фінансуванням заборгованості (недостатність обігових коштів доводиться заповнювати за рахунок інших джерел) та її обслуговуванням (судові витрати, зарплата юристів-консультантів і т.п.).

Підприємству необхідна система управління дебіторської заборгованості за наявності таких ознак: великий строк погашення ДЗ (наприклад, понад півтора-два місяці); наявність істотної довгострокової ДЗ (наприклад, 20 % загального обсягу ДЗ); більш високий темп приросту ДЗ покупців у порівнянні з темпом приросту виручки; наявність списаної на витрати заборгованості та

збитків від її списання(наприклад, у розмірі, що перевищує 1% ДЗ і виручки відповідно); наявність істотної суми резерву сумнівних боргів.

Для того щоб диференціювати умови комерційного кредитування, необхідно розробити алгоритм оцінки покупців. Однак у будь-якому разі підприємство повинне класифікувати покупців по групам ризику. Після оцінки за декількома показниками покупцям присвоюються рейтинги.

Способи (моделі) ранжування покупців можуть бути різними і залежать від того, які завдання вони покликані вирішувати.

Для забезпечення ефективного управління ДЗ бажано, щоб підприємство розробило власну політику та систему заходів, закріпивши її і відповідному документі, наприклад у Положенні про управління ДЗ. Положення розробляється на розсуд самого підприємства, виходячи із принципу економічної доцільності (у т.ч. і трудовозатрат на збір та обробку інформації).

Зрозуміло, що просто визначити кредитні ліміти не достатньо, необхідно забезпечити їх виконання. Тому в Положенні про управління ДЗ також повинні бути прописані обов'язки підрозділів, задіяних в управлінні ДЗ, послідовність дій персоналу у випадку прострочення платежу, формати документів, використовуваних у процесі управління ДЗ.

Крім того, у систему оплати праці відповідних працівників можна закласти застосування фінансових санкцій. Наприклад, у документі, що регламентує систему оплати праці менеджерів із продажів (звичайно їх праця оплачується у вигляді відсотка від угод), можна встановити, що у випадку укладання договору із клієнтом на більш пільгових умовах, ніж це передбачено Положенням про управління ДЗ, до заробленого відсотка від угоди буде застосовуватися знижувальний коефіцієнт.

Для ефективного управління ДЗ потрібно розробити відповідне Положення, передбачивши в ньому: порядок проведення переддоговірної роботи для формування кредитної політики відносно контрагента; контроль за ДЗ і порядок його здійснення; порядок дій і взаємодії відділу продажів,

фінансового та юридичного відділів при настанні строків погашення ДЗ, а також під час її стягнення; правила та періодичність оцінки програшу і виграшу при діючій системі надання знижок і відстрочень платежу.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження теоретико-методичних питань, критичної оцінки діючої практики організаційно-методичного забезпечення обліку дебіторської заборгованості підприємства було встановлено, що формування української економіки у сучасних реаліях пов'язане з вирішенням однієї з основних проблем – забезпечення ефективного управління дебіторською заборгованістю, яка займає значну питому вагу у загальному обсязі оборотних активів суб'єктів господарювання. Саме це і визначило вибір теми дослідження.

1. Для досягнення мети у роботі розкрито теоретичні засади обліку дебіторської заборгованості. Досліджена економічна сутність, визначення, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості у відповідності до вимог П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». У процесі роботи досліджено облік створення резерву сумнівних боргів щодо поточної дебіторської заборгованості, яка виникає під час нормального операційного циклу чи буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу за різними методами відповідно до норм П(С)БО 10, зокрема: за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості; за методом застосування коефіцієнта сумнівності.

2. На основі аналізу наукових праць і проведення досліджень в обліковій сфері виявлена сучасна проблематика обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством, зокрема, встановлено:

– відсутність чіткої схеми деталізації та співвідношення різних видів дебіторської заборгованості у загальній структурі заборгованості;

– недосконалість обліку сумнівних боргів, у тому числі резерву на їх покриття;

– недостатність інформаційного наповнення реєстрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості.

1. Зазначено, що створення ефективної системи обліку розрахунків із дебіторами вимагає розробки чіткої та досконалої класифікації дебіторської заборгованості, уніфікації способів її оцінки.

В роботі розглянуто порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та визначені головні особливості обліку дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві. З'ясовано, що автоматизація обліку дебіторської заборгованості здійснюється за допомогою програми «1С: Бухгалтерія 8.2», що в цілому дозволяє підприємству отримувати необхідну інформацію про стан розрахунків, дебіторської заборгованості за визначені періоди.

2. Проведено фінансовий аналіз дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві, за результатом якого можна зробити висновок, що ліквідність підприємства покращилася, що є позитивним моментом в діяльності підприємства. Проте слід зазначити, що на підприємстві можна значно поліпшити рівень платоспроможності за рахунок зростання оборотних активів та зменшення поточних зобов'язань.

3. Запропоновано оптимізацію управління дебіторською заборгованістю підприємства. Політика управління дебіторською заборгованістю являє собою частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, що спрямована на розширення обсягу реалізації продукції і забезпечення своєчасної її інкасації. Саме від такої політики залежить формування принципів здійснення розрахунків підприємства з контрагентами, визначення можливої суми фінансових коштів, що інвестуються в дебіторську заборгованість, формування системи штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань, формування процедури інкасації дебіторської заборгованості, побудова ефективних систем контролю за рухом і вчасним погашенням дебіторської заборгованості.

4. Рекомендовано впровадження системи дисконтування заборгованостей на підприємстві, яка дозволить значною мірою підвищити оборотність дебіторської заборгованості. Система дисконтування позитивно вплине на якість звітної інформації, оскільки довгострокові фінансові активи й зобов'язання відображаються за їх ринковою вартістю, а в звіті про фінансові результати відображаються нарахування відсоткового доходу чи витратиза ефективною відсотковою ставкою, що цілком відповідає принципу економічної доцільності. Наслідком буде підвищення якості аналітичних даних, які будуть одержані за даними підприємства.

5. Встановлено, що аудиторською фірмою був здійснений аудит фінансової звітності, в процесі якого була проведена перевірка і такого об'єкта обліку та звітності, як дебіторська заборгованість.

За результатами перевірки аудиторами висловлена умовно-позитивна думка у зв'язку з тим, що не було отримано достатніх і належних аудиторських доказів щодо формування тимчасових податкових різниць та нарахування відстрочених податкових зобов'язань. Крім того зазначено, що підприємство має незавершені судові процеси, які можуть вплинути на деякі показники фінансової звітності товариства. Проте зазначені невідповідності не мають впливу на показники фінансової звітності і не перекручують загальний фінансовий стан підприємства.

Також варто зазначити, що в окремих випадках підприємству слід здійснювати управління заборгованістю не лише самостійне, а із залученням зовнішнього управління, тобто за допомогою аутсорсингу, який дозволяє мінімізувати строки повернення найбільшої частки боргів, оптимізувати витрати підприємства. Як підсумок, зауважимо, що правильна організація облікової роботи та дієвий фінансовий контроль (зокрема: аналіз, аудит, внутрішній фінансовий контроль) дозволить оперативно моніторити ситуацію з дебіторською заборгованістю, вчасно і вірно приймати управлінські рішення, уникати складних і суперечливих ситуацій з контрагентами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ

1. Гулювата А.С. Основні аспекти обліку, оподаткування та виплати дивідендів в Україні // С.М. Белінська, Гулювата А.С. // Студентські наукові студії. – Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв:2019 (подано до друку).

АНОТАЦІЯ

Гулювата А.С. Організаційно-методичне забезпечення обліку дебіторської заборгованості підприємства.– Рукопис.

Магістерська робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, МОН України, Миколаїв, 2020.

Магістерська робота присвячена науковому обґрунтуванню теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством.

Згідно поставленої мети в роботі визначено обґрунтування теоретико-методичних і практичних аспектів обліку дебіторської заборгованості ПАТ «УКРТРАСГАЗ»; досліджено порядок відображення та особливості організації обліку дебіторської заборгованості; проведено фінансовий аналіз дебіторської заборгованості та визначено напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві.

В результаті в роботі запропоновано напрями оптимізації управління дебіторською заборгованістю та рекомендації по впровадженню системи дисконтування заборгованостей на підприємстві. Це забезпечить їх достовірну оцінку і відображення в системі бухгалтерського обліку.

Ключові слова: організація, дебітор, дебіторська заборгованість, облікова політика, безнадійні борги.

ABSTRACT

Huliuvata A.C. Organizational and methodological providing of accounting receivables. - Manuscript.

Master's work on obtaining an educational qualification level of master's degree in specialty 071 «Accounting and taxation» – Petro Mohyla Black Sea National University, MES of Ukraine, Mykolaiv, 2020.

The master's thesis is devoted to the scientific substantiation of theoretical provisions and the development of practical recommendations for improving the organization of accounting and analysis accounting receivables in the enterprise management system.

In accordance with the set goal, the theoretical principles of the organization of accounting of accounting receivables; organizational and economic characteristics of PJSC «UKRTRANSGAS» the order of representation and special organization of the company's employees has been completed; financial analysis of the company's employees has been carried out and it has been confirmed that the company's employees have been properly informed about the company's activities.

As a result, the paper proposes recommendations for means of the optimal management of the selection and recommendations for the implementation of the system of discounting the selection at the enterprise. It is proposed to introduce a motivational part in the system of remuneration at the enterprise.

Key words: organization, debtor, account receivable, registration policy, working card of accounts, uncollectible debts.